BIDRAG

TILL DEN

TRANSSCENDENTALA KATEGORILÄRAN

I.

AKADEMISK AFHANDLING

AF

HILDING BARKMAN

UPPSALA 1901
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

13987

BIDRAG

TILL DEN

TRANSSCENDENTALA KATEGORILÄRAN

I.

AKADEMISK AFHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AF

VIDTBERÖMDA FILOSOFISKA FAKULTETENS I UPSALA

HUMANISTISKA SEKTION

FÖR FILOSOFISK DOKTORSGRADS VINNANDE

TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES

AF

HILDING BARKMAN

FILOSOFIE LICENTIAT AF NORRLANDS LANDSKAP

Å LÄROSALEN N:o IV

FREDAGEN DEN 13 DECEMBER 1901 KL. 4 E. M.

ACAD.
LUGD.BAT.
BIBL.

UPPSALA 1901

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/IA41548928_0054

Om det är en kunskapsteoretisk uppgift att utreda, hur kunskap om objekter är möjlig, hvilket är ett problem, därför att objektet alltid är ett objectum, d. v. s. på något sätt yttre i förhållande till föreställningen om detsamma, och om det vidare erkännes, att tänkandet är organet för den kunskapsteoretiska spekulationen angående detta problem, så blir den första fråga, som kunskapsteoretikern har att upptaga till besvarande, den, huruvida man verkligen får någon kunskap om en undersöknings föremål genom det, som därom med logisk nödvändighet tänkes. Volkelt har i sitt arbete »Kants Erkenntnisstheorie nach ihren Grundprincipien analysirt» ägnat denna fråga en längre utredning[1]. Han gör där gällande gentemot Kant, att kunskapsteorien först af allt bör behandla förutsättningen, att det nödvändigt tänkta har »Seinswerth». Härvid skulle man ha att betjäna sig af följande betraktelse- och förfaringssätt. Såsom fundamental kunskapsprincip borde man först framhålla, att de omedelbara föreställningarna utgöra icke blott den

[1] Volkelt, a. st. s. 166—240.

första kunskapen, utan äfven i kraft af sin omedelbara gifvenhet den enda kunskap, åt hvilken utan vidare kan tillskrifvas karaktären af absolut otvifvelaktighet. Därefter bör kunskapsteorien enligt Volkelt klargöra, att den, som ville grunda vetandet uteslutande på det i medvetandet gifna aggregatet af dessa omedelbara föreställningar med abstraktion från alla tänkandets »interpolationer», därmed skulle uppställa en positivistisk eller skeptisk kunskapsprincip, i följd af hvilken vetenskapen skulle komma att bestå i ett uppräknande af sammanhangslösa medvetenhetsfakta, sådana dessa i på hvarandra följande tidpunkter dels förekomma tillsammans, dels aflösa hvarandra. Det enda medlet att undgå den teoretiska förtviflan, som detta skulle medföra, är tydligen att uppsöka en annan kunskapsprincip. Man har då att vända sig till det i erfarenheten gifna, högst egendomliga nödgande, som medföljer vissa föreställningsförknippningar och som kallas logiskt tvång eller tankenödvändighet. Det logiskt nödvändiga uppträder med omedelbart anspråk på att vara en utsago om saken själf. Skall vetenskap i egentlig mening vara möjlig, måste tänkandet antaga den med detsamma förknippade tankenödvändighetens objektiva giltighet. Men kunskapsteorien får icke förutsätta någonting annat än det i de omedelbara föreställningarna gifna absolut självklara vetandet. Nu framgår det icke tydligt i Volkelts arbete, om hans me-

ning är, att man måste bevisa, eller om man får nöja sig med att förklara sin förutsättning, att »Denknothwendigkeit» innebär »Seinsnothwendigkeit»; på s. 212 fordrar Volkelt det förra, på s. 204 och 235 blott det senare. Hvad det förra beträffar har man att observera, att ett direkt bevis är omöjligt, emedan det självt måste bygga på samma förutsättning och sålunda nödvändigt skulle röra sig i cirkel. Men man har alltid det indirekta beviset, att hvarje tvifvel här är motsägande, emedan tviflet självt innebär tänkande. Tänkandets sanningsvärde är därför minst lika självklart och omedelbart gifvet som något annat vetandes sanningsvärde. Volkelt själf måste naturligtvis redan i sitt ofvan refererade resonnemang öfverallt förutsätta just tänkandets objektiva giltighet. Beträffande förklaringen af denna giltighet anställer Volkelt s. 236—240 några betraktelser, som resultera däruti, att tänkandet och varat sägas hafva en gemensam rot i något »dynamiskt ideellt», en förklaring, som i sin torftighet förefaller skäligen onödig, sedan Kant och Fichte framlagt sin idealistiska vy öfver kunskapen. Man kunde ha åtskilligt att tillägga angående Volkelts förhållande till och förståelse af Kant, särskildt beträffande den af denne behandlade frågan, huruvida den omedelbara föreställningen själf såsom verklig, i tidsformen bestämd föreställning är möjlig utan tänkande. Men här ligger det blott vikt på att man fäster

sig vid, att såsom nyss påvisats, kunskapsteorien redan i sin begynnelse med absolut trygghet kan och måste sätta sin tro och lit till tänkandets »Seinswerth» samt att det är den fulländade kunskapsteoriens sak att härför lämna den slutliga och fullständiga förklaringen.

Föreliggande afhandlings titel är »Bidrag till den transscendentala kategoriläran», och till förebyggande af alla missförstånd är det kanske lämpligt, att jag först af allt definierar begreppen transscendental och kategori. Enligt Kant är »alle Erkentniss transscendental, die sich nicht sowohl mit Gegenständen, sondern mit unserer Erkenntnissart von Gegenständen, so fern diese a priori möglich sein soll, beschäftigt» [1]. Med transscendental menar jag i öfverensstämmelse härmed hvad som angår de tankenödvändiga betingelserna för möjligheten af kunskap om objekter. Man kan säga, att den transscendentala undersökningen angår objektskunskapens begrepp och därigenom gifver apodiktiska resultat i motsats mot den psykologiska undersökningen af särskilda kunskaper. Men det är att märka, att om en bestämning är logiskt nödvändig hos sitt subjekt, däraf på intet sätt följer detta subjekts egen logiska nödvändighet. Därför bli ytterst resultaten äfven i den transscendentala under-

[1] Kant, Krit. d. r. Vn. s. 25 (citeras efter andra ursprungliga upplagan, enär dennas paginering finnes angifven i både Kehrbach's och Erdmann's editioner).

sökningen, så länge denna utgår från *kunskapens* begrepp, assertoriska och logiskt tillfälliga, ty då kunskapsbegreppet tydligen är abstraheradt ur den gifna kunskapen, måste undersökningen därom, om än formellt taget absolut riktig och till sina resultat nödvändig, sakna all betydelse kunskapens *faktum* förutan, på samma sätt som inom den praktiska filosofien en undersökning af pliktbegreppet vore betydelselös utan det i erfarenheten gifna moraliska värderandet. Hur trots detta förhållande inom den teoretiska filosofien full apodikticitet kan ernås, nämligen därigenom, att tänkandet självt tages till utgångspunkt, skall nedan påvisas. Sedan på grund af denna utgångspunkt kategorierna kunnat uppvisas såsom fullt nödvändiga och sedan deras objektiva realitet fullständigt deducerats, är problemet löst angående betingelserna för den bestämningen hos objektskunskapens begrepp, att denna kunskap går på en af föreställningarnas psykologiska tillfällighet oberoende objektivitet. Om, såsom påstås, Kant använder termen transscendental i vidsträcktare betydelse än den nyss angifna, nämligen rätt och slätt i bemärkelsen kunskapsteoretisk, så är detta naturligtvis onödigt och undvikes därför i den här följande framställningen.

För definitionen af begreppet kategori anser jag lämpligast ställa min uppfattning i relief mot den kantiska. Detta förutsätter det icke alldeles lätta noggranna fixerandet af det ifrågavarande

begreppets betydelse hos Kant. I allmänhet sagdt menar Kant med kategori omdömesform använd på ting eller, för att anföra hans egen definition, »begrepp om ett objekt öfverhufvud, hvarigenom åskådningen af detsamma anses såsom bestämd i anseende till en af de logiska omdömesfunktionerna» [1], en formaldefinition som blir realdefinition, om kategorien inskränkes från begrepp om ett objekt öfverhufvud till begrepp om ett sinnligt objekt. Förbigående frågan om sfären för kategoriernas giltighet, har jag här att påpeka min öfverensstämmelse med Kant i bestämmandet af kategorien såsom tankeform, hvaremot jag icke med honom kan inskränka detta till omdömesform. Mitt stöd för denna afvikelse är, att jag anser det vara alldeles oriktigt af Kant att söka få fram kategorierna genom att i erfarenhetsomdömenas former upptaga begreppet föremål eller öfverhufvud genom att utgå från den empiriska logiken. Att åter lämna bevis för denna min åsikt är en af hufvuduppgifterna för det följande. I gemensamhet med Kant bestämmer jag vidare kategorien såsom syntetisk. För utredande af den kategoriala syntesens betydelse är det bäst att taga hänsyn till den kritik af Kant i detta stycke, som nyligen förebragts af Norström i arbetet »Hvad innebär en modern ståndpunkt i filosofien?» [2]. Norström förkastar här

[1] Kr. d. r. Vn. s. 128.

[2] Norström, a. st. s. 67—102.

Kants lära om syntesen på grundval af en kritisk betraktelse af väsentligen följande innebörd. Såsom syntetiserande förmåga är enligt Norströms framställning självmedvetandet hos Kant princip för verkningar eller närmare bestämdt en psykisk kraft, som genom sin verksamhet är orsak till erfarenhetens allmängiltiga form. Häremot anmärker Norström, att en på samma gång kausal och formell-abstrakt princip är orimlig, enär en orsak alltid måste vara konkret. En föreställning måste vara känslobetonad för att kunna vara kraft, och känslobetoningen medför och innebär föreställningens karaktär af motiv för ett handlande, hvarför endast en vilja, men aldrig ett teoretiskt medvetande kan vara psykisk orsak och självständig förmåga. Hvad det syntetiserade materialet angår, låter Norström sinnlighetens mångfald hos Kant sammanfalla med den moderna psykologiens sensationer eller enkla medvetenhetstillstånd, som utgöra tingsåskådningarnas komponenter. Medvetandets syntes enligt kategorierna skulle sålunda i det kantiska systemet vara att anse som ett psykiskt förlopp. Med afseende härpå gör Norström gällande, att denna kantiska lära såsom grundad på psykologisk analys af sinnligheten hade bort fasthålla den empiriska psykologiens metodiska princip, den psykofysiska paralellismen, och sålunda bort betrakta hvarje själstillstånd, enkelt eller sammansatt, såsom ägande sin motsvarighet och

grund i en bestämd fysisk företeelse. Syntesen af sensationerna kan därför endast ha digniteten af en reflex af en fysisk process, men blir en ren konstruktion, om den på grund af rummets aprioritet betraktas såsom blott medvetenhetsakt; tingsåskådningen är såsom ett helt kunskapens omedelbart gifna utgångspunkt och dess enkla elementer finnas blott för det abstraherande och analyserande förståndet. Det kan nu icke nekas, att den Kantuppfattning, som denna Norströms kritik bygger på, har många och starka stöd i Kants egen framställning af sin kategorilära. För det första använder nog Kant uttrycken syntes och syntetisera utan att, såsom Fichte beträffande sin transscendentala verksamhet och därmed besläktade termer, tillräckligt omsorgsfullt värja sig mot den uppfattningen, att syntesen skulle vara en tidlig, psykisk verksamhet. Detta är hos Kant dess mera betänkligt, som just denna uppfattning synes ha fullt fog för sig såsom grundad i alla de uttalanden af Kant, där han framställer den syntetiserade sinnliga mångfalden såsom gifven för och sålunda såsom ett material motsatt den syntetiserande kategoriala enheten — detta i tydlig analogi dels därmed, att det sinnliga tinget, emedan det genom substantialiteten är grund till föreställningen, presenterar sig för det empiriska subjektet såsom gifvet oberoende af detsamma, dels därmed, att kategorierna på ett lägre stadium, nämligen såsom naturlagar,

i och för det faktiska medvetandet ha betydelsen af *regler* för verkliga psykiska akter, nämligen för sammanställandet af föreställningarna i verklighetsuppfattningens och verklighetspröfningens tjänst, på samma sätt som t. ex. begreppet triangel kan betraktas såsom regel för uppritandet af alla verkliga trianglar. Då Kant framlägger dylika tankegångar, kan det nog vara fallet, att han icke tillbörligt framhåller och betonar kategoriernas högre och egentliga betydelse af aprioriska begrepp, som ligga till grund för deras egen användning såsom regler och för själfva möjligheten af det nämnda sammanställandet af de verkliga föreställningarna[1]. Men om också den Kanttolkning, som Norström utgår från, kan synas ha starka stöd i Kants tal om mångfalden såsom gifven och om kategorien såsom regel för ett *verkligt* syntetiserande (regeln själf är emellertid icke orsak), måste denna tolkning dock betraktas såsom väsentligen oriktig. Norström säger själf, att Kants lära om medvetandet såsom erfarenhetens grund principiellt blott innebär, att medvetandet utgör den nödvändiga och laggifvande sidan i erfarenheten, och att det först är vid utförandet af åsikten, som medvetandet öfvergår till att betyda en formen frambringande

[1] Jfr emellertid t. ex. Kr. d. r. Vn. s. 174: "Es hat aber die Transscendental-philosophie das Eigenthümliche, dass sie ausser der Regel *(oder vielmehr der allgemeinen Bedingung zu Regeln)*, die in dem reinen Begriffe des Verstandes gegeben wird..." (kursiveringen af mig).

psykisk orsak[1]. Af dessa båda möjliga betydelser af medvetandets grundvara hos Kant borde väl Norström vid sin kritik ha valt den förra och högre som utgångspunkt, om det nu eljest skall gälla, att den tolkning är bäst, som tyder allt till det bästa. För öfrigt har denna högre tolkning väl så starka stöd äfven i Kants systematiskt utförda åsikt, som någonsin Norströms psykologiska uppfattning. Det står nämligen i rak strid mot Kants ofta upprepade betecknande af den gifna sinnliga mångfalden såsom *ren*, att med Norström betrakta densamma såsom bestående af psykiska elementer. Kant bestämmer kategorien såsom *ren* syntes och utlägger detta så, att mångfalden icke är empiriskt, utan a priori gifven[2]. På grund af denna sinnlighetsmångfaldens af Kant betonade renhet kunna de syntetiserade sensationerna icke identifieras med den empiriska psykologiens sensationer, hvilka, om än icke i sin enkelhet åskådbara, måste ha samma grad af psykisk realitet som de af dem sammansatta åskådningarna, utan måste betyda dessa sensationer med abstraktion från all empirisk bestämdhet eller tänkta blott såsom varande i de rena åskådningsformerna. Då denna mångfald icke är någon verklig mångfald, bör kategoriens syntes hos Kant betraktas icke såsom en psykisk akt, utan såsom en syntes i begreppet.

[1] Norström, a. st. s. 66.

[2] Kr. d. r. Vn. s. 103—104.

I fullkomlig öfverensstämmelse med dessa Kants bästa intentioner bestämmer jag kategorien såsom en rent intellektuell syntes, hvartill likvisst måste göras det viktiga tillägget, att, såsom konsekvensen häraf fordrar, det mångfaldiga a priori icke med Kant får fattas såsom gifvet *för* och sålunda syntetiseradt *enligt*, utan med Fichte såsom gifvet *i och med* och sålunda syntetiseradt *genom* kategorien. Vidare ansluter jag mig principiellt till Kant i den punkten, att såsom kategorier böra uppföras endast de ursprungliga eller högsta synteserna eller hvad Kant kallar det rena förståndets stambegrepp. Men kategorierna äro till sitt begrepp icke blott högsta synteser i och för det subjektiva tänkandet, utan såsom objektiva begrepp eller, såsom Fichte säger, »objective Vorstellungen»[1] principer för möjligheten af kunskap om objekter och därmed tillika den objektiva verklighetens yttersta förklaringsgrunder. Enär nämligen den undersökta kunskapen här är bestämd såsom kunskapen om de verkliga objekterna och det transscendentala består i de tänkta grunderna för denna kunskap, har den transscendentala kunskapsteorien tillika karaktären af världsförklaring. Sammanfattas nu det ofvanstående, får man följande definition på kategori: rent intellektuell stamsyntes såsom principierande kunskap om objekter eller, enklare uttryckt, allmänt objektivt förståndsbegrepp.

[1] Fichte, Werke, I, 1 s. 442.

Denna kategoridefinition gör anspråk på att vara en realdefinition, och dess uppställande innebär alltså en föregripande öfversikt af det följande. Innan de i denna definition upptagna bestämningarna kunna bevisas, bör man utreda hvilka kategorierna äro. Man måste då antaga någon formaldefinition såsom utgångspunkt, då det tydligen vore dogmatiskt att utgå från realdefinitionen; att denna icke dess mindre här uppställts i förväg, har skett i framställningens intresse. En formaldefinition kan man få genom att bestämma kategorierna såsom högsta syntetiska förståndsbegrepp eller tankeformer. Dessutom kan man redan i utgångspunkten på grund af dess väsentlighet intaga bestämningen objektiv princip i kategoriens begrepp. Kategoriernas objektiva realitet följer däraf, att dels tankeformerna nödvändigt måste gälla om allt tänkbart, därför att man aldrig kan abstrahera från dem, då ju det tänkande, som skulle utföra denna abstraktion, självt måste röra sig i samma former, och dels allt gifvet måste vara tänkbart, därför att såsom Kant visat i sin transscendentala deduktion det gifna med föreställd[1] abstraktion från tänkandet vore ett rent intet, enär redan den mest primitiva apprehension förutsätter aprioriska synteser. Med denna hänvisning till Kants transscendentala deduktion

[1] Jag säger föreställd, emedan det icke kan bli fråga om ett begrepp om något rent transsubjektivt eller alogiskt, då ett sådant begrepp gifvetvis innebure en contradictio in adjecto.

erkänner jag hvarken, att man kan nå full apodikticitet vid en undersökning af erfarenhetens begrepp, och ej heller, att Kant på tillfredsställande sätt uppvisat de af honom uppställda kategoriernas objektivitet. Då man har att utreda hvilka kategorierna äro, kan man antingen såsom Kant upptaga dem ur det faktiska tänkandet eller såsom Fichte deducera dem ur väsendet. Det är utan vidare klart, att det senare förfaringssättet, hvilket nedan skall betecknas som den immanenta deduktionens, är att vida föredraga, emedan först därigenom kategorierna kunna begripas i sin nödvändighet och med hänsyn till sitt inbördes förhållande.

Deduktionen ur väsendet förutsätter att man först leder sig fram till detsamma. Om nu den egentliga filosofien fattas såsom vetenskap om väsendet, måste regressen till väsendet falla inom filosofiens propedevtik. Till denna brukar man räkna följande vetenskaper: fenomenologi inclusive kunskapsteori, psykologi och logik. Då fenomenologien och kunskapsteorien själfva förutsätta insikten i det verkligas fenomenalitet, faller dessa vetenskapers regress till väsendet inom deras empiriska delar. Den fenomenologiska regressen utgår från verklighetens relativitet, den kunskapsteoretiska från det specialfall af denna relativitet, att kunskapen är ófullkomlig och ändlig såsom innebärande genomgående motsats mellan subjektivt och objektivt, den psykologiska från möjlig-

heten af psykologisk abstraktion från hvilket bestämdt medvetenhetsinnehåll som helst samt den logiska från tänkandets nödvändighet. Den fenomenologiska regressen sluter från världens relativitet, det verkligas egenskap att alltigenom visa enheter af motsatser, enligt principium identitatis till dess fenomenalitet och till något absolut såsom väsendet. Det är härvid att märka, att öfvergången till väsendet sker på grund af principium identitatis, men icke på den grunden, att det relativa förutsätter det absoluta såsom sitt korrelat, ty denna öfvergång behöfver icke äga mer än subjektiv betydelse. Uppvisandet af att man på denna väg verkligen kommer fram till något absolut innebär därför en svårighet, hvilken till fullo inses och ytterligare skärpes, så snart man gör försöket att fatta det absoluta i begrepp. Jag återkommer nedan till denna fråga. En annan svårighet, som den fenomenologiska regressen laborerar med, är den mot densamma framställda anmärkningen, att principium identitatis är fullkomligt oanvändbar för uppvisande af verklighetens relativitet, enär denna tankelag endast fordrar upphäfvande af sådana motsatser, där de motsatta äro motsatta i samma afseende, d. v. s. där motsatserna äro motsägelser. Vikner framhåller i sin bok »Om egenskapen och närgränsande tankeföremål», att det motsatsförhållande, hvarom här är fråga, måste vara liktydigt med motsägelse och att motsägelse existerar endast där två egen-

skaper hos samma föremål upphäfva hvarandra, men att han för sin del icke kunnat finna ett enda så beskaffadt föremål i världen[1]. Häremot kan fenomenologien göra gällande, att den synpunkt, som den anlägger vid bestämmandet af relationen såsom enhet af motsatser och öfverhufvud vid reflexionen på och undersökningen af verklighetens begrepp, är den logiska, samt att just från logisk synpunkt all motsats ytterst reducerar sig till eller åtminstone förutsätter den kontradiktoriska motsatsen eller motsägelsen. Om nämligen A och non-A äro kontradiktoriskt och A och B konträrt motsatta, så ingår B i omfånget af non-A och förutsätter sålunda non-A såsom sin bestämning. Vidare kan man såsom bevis för att den konträra motsatsen ur logisk synpunkt förutsätter den kontradiktoriska fasthålla, att ur denna synpunkt det mindre egentligt logiska måste förutsätta det mera egentligt logiska, samt att, såsom Burman anmärker i skriften »Om teismen», den kontradiktoriska motsatsen är den i egentlig mening logiska, medan den konträra är gifven i tänkandet genom dettas bundenhet vid lägre sidor[2]. Om jag rätt förstått Burman på det anförda stället, uppställer han där ett ytterligare bevis för samma sak af följande innebörd: koordinerade begrepp förutsätta ur logisk synpunkt en relationsgrund och koordinationen förutsätter sålunda subordina-

[1] Wikner, a. st. s. 127 ff.

[2] Burman, a. st. s. 124—125.

tionen, men de motsatser, som dessa begreppsförhållanden såsom förhållanden, d. v. s. enheter af identitet och motsats[1], innebära, äro resp. den konträra motsatsen, hvilken såsom utan vidare inses ligger till grund för koordinationen, och den kontradiktoriska motsatsen, hvilken såsom gifven genom tänkandets form af abstraherande, d. v. s. från art till släkte öfvergående verksamhet ligger till grund för subordinationen. Den kunskapsteoretiska regressen utgår från reflexion på den frågan, hur trots motsättningen mellan subjekt och objekt det för kunskapen nödvändiga bandet dem emellan är möjligt. Denna fråga leder till en regress till väsendet, först sedan kunskapsteorien negerat den skeptiska åsikten, att tingheten är en vaneprodukt och förknippningen i erfarenhetsomdömet associativ, genom att hänvisa till att själfva associerandet utgör en objektiv verklighet, som visserligen närmast faller inom den inre erfarenhetens område, men som förutsätter den yttre erfarenheten på grunder, som Kant framställt i sin kritik af den subjektiva idealismen i andra upplagan af »Kritik der reinen Vernunft». Kunskapsteorien måste på grund af den skeptiska åsiktens omöjlighet antaga ett icke subjektivt och associativt, utan objektivt och självständigt syntetiserande såsom föreningsband i kunskapen mellan subjekt och objekt. Det är en

[1] Härmed förnekas sålunda icke, att subordinerade begrepp äro samstämmiga.

svår missuppfattning af den kritiska ståndpunkten att på tal om det syntetiserande, som kunskapsteorien på detta sätt kommer till såsom väsendet, såsom Larsson gör i sin skrift om »Kants transscendentala deduktion af kategorierna» hänvisa till medvetandets »sammenfattende Virken» i anslutning till Høffding och öfverhufvud till att psykologien uppvisat relationen såsom »det ursprungliga i medvetandet» [1]. Skall syntesen vara princip för kunskap om något objektivt, måste den vara en objektiv, d. v. s. allmängiltig och nödvändig syntes och såsom sådan just oberoende af det medvetande, som är psykologiens objekt och hvilkets förknippningar äro subjektiva associationer. Den psykologiska regressen åter utgår från hvarje enskildt medvetenhetsinnehålls tillfällighet och bestämmer såsom begrepp om väsendet det genom den psykologiskt omöjliga, men logiskt möjliga abstraktionen från allt innehåll i medvetandet fattade begreppet om det nödvändiga, rent subjektiva jaget. På denna punkt måste naturligtvis med ytterlig stränghet fasthållas den af Kant och Fichte otaliga gånger påpekade skillnaden mellan den transscendentala subjektiviteten, som är väsendet och såsom princip för all objektivitet själf icke får objektiveras, och den psykologiska subjektiviteten, som är bestämd genom tidsformen och sålunda objektiv och fenomenell. Genom de tre nämnda regresserna bestämmes väsendet så-

[1] Larsson, a. st. s. 22, 64, 68 m. fl. ställen.

som det absoluta, den objektiva syntesen, det rena jaget. Dessa bestämningar äro vunna genom undersökning af resp. verklighetens, kunskapens och det psykiskas begrepp och visserligen såtillvida nödvändiga, men såsom ofvan framhållits kunna undersökningar af ur erfarenheten abstraherade begrepp endast gifva naturvetenskapliga, assertoriska sanningsvärden. Apodiktisk visshet får man först genom den logiska regressen. Denna regress finner omedelbart väsendet ligga i tänkandet, emedan tänkandet till sitt begrepp är nödvändigt. Man kan antingen såsom Fichte med satsen A = A till utgångspunkt uppvisa ett ursprungligt nödvändigt sättande eller rent tänkande eller ock kan man i allmänhet göra den betraktelsen, att allt verkligt är logiskt tillfälligt, har egenskapen att dess icke-vara kan tänkas, medan däremot tänkandet är »nichtnichtseinkönnend», aldrig kan abstrahera från sig självt. Den logiska regressen kommer på detta sätt till den apodiktiska satsen, att tänkandet såsom tänkande är väsendet och filosofiens princip. Försåvidt de öfriga regresserna äro riktigt utförda, måste de genom dem vunna bestämningarna af väsendet uttrycka samma, endast från olika synpunkter betraktade princip.

Att filosofiens organ är det logiska, enligt Kants terminologi analytiska tänkandet upphäfver icke möjligheten af att i deduktionen af kategorierna använda (åtminstone grundtanken i) den fichteska s. k. syntetiska metoden, blott man noga

iakttager hvad Fichte själf uttryckligen framhåller, att de kategorier, som uppställas, eller de motsvarande »handlingarna» äro syntetiska, men att den reflexion, som uppställer dem, är analytisk [1]. Fichte vinner sina kategorier genom fortgående analys af den i den tredje grundsatsen uttryckta syntesen. Nu är det klart, att det enda sätt, hvarpå kategorierna skulle kunna uppvisas såsom nödvändiga, är att de deduceras såsom betingelser för väsenstanken (jaget, apperceptionens enhet). Då Fichte genom analys funnit en motsägelse, anmärker han också, att denna måste upphäfvas för att medvetandets enhet må kunna bevaras. Men han har den felaktiga åsikten, att det är de på detta sätt funna kategorierna, som i själfva verket undersökas vid analysen, nämligen såsom före dennas fullbordande visserligen obekanta, men i den tredje grundsatsens jag liggande begrepp [1]. Kategorierna behöfva sålunda blott framtagas ur den ursprungliga syntesen. Fichte förbiser härmed, att då kategorierna deduceras såsom betingelser för väsenstankens logiska möjlighet, de i själfva verket upptagas ur det logiska tänkandet, enär det är *på grund af detta*, som de måste tänkas ligga i väsenstanken. Låter man under förbiseende af denna omständighet kategorierna »följa ur» principen, kommer lätteligen deducerandet att gå hand i hand med ett insmy-

[1] J. G. Fichte, Werke I, 1, s. 124.

gande i principen af det deducerade. Om man också icke gärna kan förebrå Fichte härför[1], medför emellertid hans oklara uppfattning af det logiska tänkandets ställning vid deduktionen, att de af honom framställda kategorierna få karaktären af »lyckliga grepp eller fynd»[2], hittade hvar som helst, t. ex. substantialiteten och kausaliteten i det sinnliga förståndet, hvarvid hvarje anspråk på apodikticet blir oberättigadt och det kunde vara lika godt att gå tillbaka till den kantiska ståndpunkten.

I den här följande framställningen skola i öfverensstämmelse med den fichteska grundtanken men med afvikelse från de fichteska detaljerna kategorierna deduceras såsom betingelser för väsendets logiska möjlighet eller tänkbarhet. Såsom man finner genom reflexion härpå, förutsätter den immanenta deduktionen för sin möjlighet: 1) att väsendet är på något sätt tänkbart eller äger en form, genom hvilken det kan upptagas i och fattas af tänkandet, 2) att tänkandet af denna form innebär någon svårighet eller med andra ord att tänkandet af formen medför vissa motsägelser, hvilkas upphäfvande leder till vissa bestämmanden af formen, samt 3) att väsendets form innebär den ovillkorliga fordran, att dessa motsägelser skola upphäfvas. Väsendets form är urformen; genom analys af denna upptäckes en motsägelse;

[1] Jfr emellertid Norström, a. st. s. XX och 138.

[2] Norström, a. st. s. 123.

för att enligt urformens kraf upphäfva denna, måste formen tänkas på ett visst sätt; om nu äfven detta nya sätt att tänka urformen lider af motsägelse, måste den ytterligare och närmare på visst sätt bestämmas. Man finner genom denna metod kategorierna såsom nödvändiga specifikationer af väsenstankens form.

Den immanenta deduktionens utgångspunkt är väsenstanken. Denna bestämmer Fichte såsom en verksamhet, hvilken såsom ren verksamhet är höjd öfver tiden, såsom självverksamhet är substratlös och såsom i sig återgående verksamhet icke går på ett material. Andra bestämningar af väsenstanken hos Fichte äro: absolut jag, sättande, identitet af subjekt och objekt. Detta jag eller detta sättande är i hvarje hänseende absolut, utesluter all dualitet och all differens, och först sekundärt uppstår en slitning mellan en subjektiv och en objektiv eller en centripetal och en centrifugal riktning. Jaget är en identitet, som icke ens står i logiskt identitetsförhållande till sig själf, utan är en absolut eller enkel identitet, för hvars uttryckande satsen A = A såsom innebärande diskursivt tänkande är inadekvat[1].

Beträffande den fichteska principens absoluthet har man att lägga märke till, dels att det verkliga är allt igenom relativt och det absoluta är fritt från hvarje förhållande, dels att den ve-

[1] Jfr Burman, Die Transscendentalphil. Fichte's und Schelling's, s. 103.

tenskapliga reflexionens organ är det ändliga, logiska tänkandet, för hvilket den satsen har universell giltighet, att bestämmande innebär motsättande och begränsande, att »determinatio est negatio». Häraf följer, att begreppet om det absoluta är ett begrepp om det rent irreala eller rent negativa, hvilket såsom rent irrealt icke kan tänkas till sitt begrepp principiera realitet och såsom rent negativt icke kan tänkas ytterligare negeradt genom ett icke-jags motsättande. Uppställandet af det absoluta jaget såsom princip innebär därför ett postulerande af abstraktion från vårt tänkandes ändlighet eller ett kraf på en s. k. teocentrisk ståndpunkt. Men vid deduktionens början måste jaget sätta sig som ett för tänkandet fattbart, sålunda begränsadt jag eller måste, såsom Fichte säger, stiga ned från sin absoluthet för att underordna sig delbarhetens eller kvantitetsförmågans begrepp. Ställer man sig i utgångspunkten på en teocentrisk ståndpunkt, måste sålunda det första ur principen deducerade begreppet få sin grund i den antropocentriska ståndpunkten eller det ändliga tänkandet. Men då detta icke kan tänkas innefattadt i den absoluta principen, måste alltså en deduktion ur en sådan princip alltid börja med en cirkel. Typisk betydelse har med afseende härpå den eleatiska åsikten, att varat är ett och allt och ett med tänkandet och att vardats sken beror på sinnena. Finnes icke hos väsendet en motsättning, så att det

på något sätt kan fattas såsom ett något, en bestämd form, som kan upptagas i och möjliggöra ett begrepp om väsendet, då är väsendet fullkomligt odugligt såsom teoretisk princip. Ty begreppet om det absoluta är såsom begrepp om en ren obestämdhet i själfva verket en tom ordsammanställning utan logisk möjlighet, ett nihil negativum. Visserligen kan genom hänvisning på verklighetsområden, där självbestämdhet framträder, något absolut bli analogivis eller med hänsyn till den riktning, i hvilken det bör sökas, föreställbart, men liksom det absoluta självt såsom Kant framhållit icke kan förekomma i någon möjlig åskådning, kan begreppet om detsamma icke förekomma i något möjligt tänkande.

Fichte söker undgå dessa svårigheter på följande sätt. Jaget är visserligen från det formella tänkandets synpunkt ett rent abstractum eller rättare det undandrager sig alla tänkandets försök att fatta detsamma, men det har dock realitet såsom immanent i den verkliga kunskapen och såsom högsta princip för handlingar. Det jag, mot hvilket icke-jaget sättes, är icke det absoluta, utan ett ändligt jag, ty antites och syntes förutsätta hvarandra ömsesidigt, och det absoluta jaget sätter sig därför såsom delbart eller kvantitetsförmöget genom att sätta icke-jaget och vice versa. Den ofvannämnda principiella cirkeln är oundviklig, men finns blott på den antropocentriska ståndpunkten; den beror nämligen på att det i

sig absoluta sättandet af delbarheten är reflekteradt i ett tänkande, som är ändligt och hvilkets ändlighet just har sin grund i denna delbarhet.

Emellertid fasthåller Fichte icke det absoluta jagets ogripbarhet af tänkandet. Den totala agnosticism, som blir den konsekventa följden af uppställandet af en absolut princip[1], undgår han visserligen genom att ur erfarenheten upptaga motsättningen subjekt-objekt, men då sättandet af icke-jaget på detta sätt blir »en blott hypotes», som »endast låter sig bevisas genom ett medvetandets faktum»[2], kan man icke, låt vara omedelbarheten af medvetandet om det objektiva, göra anspråk på någon logisk nödvändighet hos deduktionen. Att motsatsen subjekt-objekt icke kan deduceras som första betingelse för den logiska möjligheten af apperceptionens enhet, är självklart. Man kan icke förstå, hur Fichte kan uppställa denna bestämningsrika kunskapsteoretiska korrelativitet som den ursprungligaste. Förledd af termen jaget och af sitt idealistiska intresse att häfda subjektets och andens primat, uppfattar Fichte väsenstanken såsom ett slags subjektivitet, liksom icke en teoretisk princip, såsom Schelling med rätta framhållit, måste vara immanent så i naturen som i medvetandet. Och vidare, då en pro-

[1] Jfr Norström, a. st. s. 115—116, 126. Norström tyckes emellertid sammanblanda den fichteska principens genom absolutheten gifna otänkbarhet med dess genom väsenskaraktären gifna otillgänglighet för empirisk åskådning.

[2] Fichte, a. st. s. 252.

gress från det absoluta är omöjlig, är det obegripligt hur en regress till detsamma kan vara möjlig. Om reflexionen reflekterar på sin egen ändlighet och postulerar ett oändligt tänkande och ett absolut såsom dess innehåll, kan man icke se, att denna öfvergång till det absoluta skulle behöfva ha större betydelse än den af en idéassociation (genom kontrast). Fichte framhåller, att antitesen och syntesen förutsätta en tes, men då förutsätta måste betyda förutsätta i det logiska tänkandet och det absoluta är otänkbart, kan denna tes icke vara absolut, åtminstone icke i den fichteska meningen. Stundom tyckes Fichte rent af anse, att det absoluta jaget kan fixeras genom förståndet; det är t. ex. just genom ett sådant fixerande, som man enligt honom kommer till kategorien realitet. Icke heller det ofvannämnda i sig absoluta sättandet af delbarhetens begrepp framställes utan motsägelser. Den tredje grundsatsen är formellt betingad, emedan uppgiften för syntesen är gifven genom de båda första grundsatserna, men materiellt obetingad, emedan lösningen af den ställda uppgiften sker obetingadt genom ett »förnuftets maktspråk»[1]. Antingen är nu det förnuft, som framsäger detta maktspråk, skildt från den första grundsatsens absoluta jag, men då är detta jags kraf på systematiskhet utifrån gifvet i förhållande till och sålunda omöjligt att fullkomligt uppfylla för den genom den tredje grundsatsens syntes be-

[1] Fichte, a. st. s. 105—106.

stämda systemformen[1], eller ock sammanfaller det ifrågavarande förnuftet med jaget, men då är lösningen af uppgiften att syntetisera tvärtemot utgångspunkten grundad i det rena jaget och den tredje grundsatsen sålunda materiellt betingad. Fichte har visserligen sökt på förhand omöjliggöra dylik kritik genom att enligt en kantisk grundtanke göra det absoluta jaget gällande såsom uppgift, men detta innebär blott, att han undanskjuter svårigheten till att ligga i förhållandet mellan den teoretiska och den praktiska principen, ett undanskjutande, som måste anses som oberättigadt, då Fichte just i den teoretiska vetenskapsläran utgår från och använder sig af jagets absoluta sättande. Man kunde emellertid på den ifrågavarande kritiska punkten söka försvara Fichte därmed, att jaget är grund till syntesen utan att självt på något sätt innehålla en syntes, i hvilket fall den första och den tredje grundsatsens jag skulle stå i ett s. k. ensidigt förhållande. Det förtjänar att undersökas, om denna uppfattning är hållbar eller till hvilka konsekvenser den leder.

Förhållandet eller relationen innebär till sitt begrepp, att hos två motsatta, de s. k. relationsleden, finnes något objektivt gemensamt, den s. k. relationsgrunden. Denna definition är vunnen

[1] Fichte, a. st. s. 115: "Die *Form* des Systems gründet sich auf die höchste Synthesis; *dass* überhaupt ein System sein solle, auf die absolute Thesis."

genom analys af språkbruket och det bildade föreställningssättet och sålunda såsom förutsättande dettas förnuftighet dogmatisk, men den skall nedan bevisas genom deduktion ur väsendet. Det måste fasthållas, att relationsgrunden är objektiv och att sålunda det jämförande mänskliga medvetandet icke kan vara det för förhållandet förutsatta gemensamma. Rödfärg och hästkvarka t. ex. stå icke i något förhållande, och sättas de bredvid hvarandra i det jämförande medvetandet, inses just att de icke stå i förhållande, hvadan det måste vara en objektiv gemensamhet, som förhållandet innebär. Icke ens i det kontradiktoriska motsatsförhållandet får relationsgrunden fattas såsom förtunnad till det subjektiva jämförandet, ty förhållandet skulle då bli liktydigt med en godtycklig sammanställning, utan vid detta förhållande måste inbegreppet af alla tänkbarheter fattas såsom relationsgrund. Tillämpas nu detta, att ett förhållande alltid är objektivt, på det ensidiga förhållandet, följer oriktigheten af Vikners uppfattning i boken »Om egenskapen», att hvarje ömsesidigt förhållande omfattar två ensidiga, nämligen allt efter som reflexionen uppfattarar det ömsesidiga förhållandet med utgångspunkten tagen i den ena eller i den andra relationsleden[1]. Är förhållandet oberoende af det uppfattande medvetandet, är det också oberoende af dettas tidlighet. Skall vetenskaplig betydelse tillkomma ter-

[1] Vikner, a. st. s. 56—57.

men ensidigt förhållande, måste därmed menas ett ömsesidigt förhållande med abstraktion från den ena relationsleden, d. v. s. förhållandet mellan relationsgrunden och en relationsled. Ett sådant förhållande vill Burman i skriften 'Om teismen' i anslutning till den af Boström förfäktade uppfattningen uppställa mellan det absoluta och det relativa[1]. Relationsgrund och relationsled stå såsom begrepp i subordinationsförhållande, och subordinationen »är ett ensidigt förhållande, ty det subordinerade utesluter icke från sig det allmänna, men det senare skiljer sig såsom del (abstrakt) från det förra såsom det hela»[2]. Det relativa är alltså liksom relationsgrunden den egentliga och närmaste grunden till förhållandet och står själft i förhållandet, medan det absoluta utan att stå i eller innehålla förhållande är förhållandets yttersta grund såsom det hela, som det relativa förutsätter. Frånsedt omöjligheten af att begreppsmässigt fatta det absoluta hela, enär helheten till sitt begrepp är relativ (helhet = enhet såsom innebärande mångfald), faller denna åsikt därpå, att då det absoluta icke får innehålla det relativa såsom en relationsled innehåller sin relationsgrund, denna sistnämnda i detta fall, såsom ock sker hos Burman[3], måste identifieras med det jämförande mänskliga medvetandet, hvarigenom det ensidiga förhållandets objektivitet och därmed karaktär af

[1] Burman, a. st. s. 123 ff.
[2] Burman, a. st. s. 125.
[3] Burman, a. st. s. 124.

förhållande går förlorad. Vidare kan anmärkas, att då på denna ståndpunkt det absoluta skall vara grund utan att detta grundvara ligger i dess begrepp, åsikten konsekvent hamnar i ren agnosticism, emedan det ändliga såsom icke följande ur sin egen princip måste vara äfven till sina lagar och former tillfälligt. Fichte undgår agnosticism endast därigenom, att han icke drager ut denna konsekvens, utan föredrager att stanna i den motsägelsen, att det rena jaget icke står i eller innehåller något förhållande eller någon syntes på samma gång som det ligger i dess begrepp att vara grund till det relativa, i det att det uteslutande beror på detta jag, att det rena förnuftets system är till[1].

I sammanhang med en kritik af Fichtes lära om ett absolut ponerande såsom högsta kunskapsprincip bör någon hänsyn tagas till hans logiska teori om det tetiska omdömet[2]. Det »ursprungliga och högsta» omdömet af denna art är omdömet »jag är». Detta omdöme innebär icke såsom tetiskt, att jag har empirisk existens; »är» uttrycker nämligen blott den logiska kopulan och omdömet utsäger sålunda ingenting om sitt subjekt. Nu är det visserligen sant, att då kopulan såsom logisk uttrycker en nödvändig förbindelse, den därmed hänvisar på det försigvarande syntetiserande eller objektiva tänkande, som regressen

[1] Fichte, a. st. s. 115.

[2] Fichte, a. st. s. 115 ff.

till filosofiens princip kommer till såsom väsendet, men å andra sidan är att märka, att detta omdöme på intet sätt gifver någon kunskap och att kopulan i detsamma är fullkomligt onödig, då det objektiva tänkandet likaväl uttryckes genom omdömets subjekt. Det tetiska omdömet »jag är» reduceras härigenom till ett isoleradt ord, jag, och man hemfaller åt Krauses åsikt, att principen i filosofien är ett utrop. En oförvillad uppfattning kan icke se något »tertium datur» mellan alternativen att predikatet förknippas med subjektet genom identitet eller genom sinnlig åskådning. Ville man tala om en förknippning genom intellektuell åskådning såsom utmärkande för de tetiska omdömena, är detta blott ett annat namn för förknippningen genom identitet hos de kantiska analytiska omdömena, enär den intellektuella åskådningen ur logisk synpunkt sammanfaller med identiteten.

Ofvan har påvisats, att uppställandet af en i den fichteska meningen absolut princip konsekvent leder till agnosticism likaväl om principen är immanent som om den är transscendent. Nu är frågan, om det på den immanenta eller transscendentala ståndpunkten också är riktigt att postulera en absolut princip. Enligt min åsikt upphäfver ett sådant postulat principens immanens[1]. Väsendet inom transscendentalfilosofien är

[1] Norström, a. st. s. 113—114, visar sig ha öppet öga för att det fichteska jagets absoluthet medför dess hypostasering och

det omedelbart verksamma tänkandet på tänkandet och innebär sålunda en ursprunglig korrelativitet, icke mellan ett föregående och ett efterföljande, ty väsendet är tidlöst, och icke mellan subjekt och objekt, ty väsendet är subjektobjektivitet eller identitet af subjekt och objekt, utan mellan sig själf och sig själf. Fasthålles noga den immanenta ståndpunkten, så framgår, dels att det endast oegentligt kan sägas, att filosofiens princip är tänkandet, dels att det adekvata uttrycket vore: *filosofiens princip är, att filosofiens princip är tänkandet.* Det är min mening, att väsendet måste anses ursprungligt stå i logiskt identitetsförhållande till sig själft och att detta förhållande är den väsendets urdisjunktion eller urform, hvarigenom det kan upptagas i begrepp och uppställas såsom teoretisk princip och utgångspunkt för en immanent deduktion af kategorierna. Man kunde nu anmärka, att väsendet såsom identiskt med sig själft sammanfaller med Fichtes delbara (egentligt teoretiska) jag, hvilket han bestämmer såsom sväfvande inbillningskraft, och att jag blott icke höjer mig till det absoluta, som måste tänkas ligga bakom detta sväfvande, samt att Fichtes teoretiska princip väl kan formuleras »tänkandet tänker (är) tänkandet», men att han vid sådant uttryckande af principen reflekterar på kopulan såsom innebärande absolut sättande och enkel

därför innebär otrohet mot de kritiska grundtankarna. Hans motivering häraf synes mig emellertid icke fullt hållbar.

identitet. Häremot har jag att anmärka för det första, att något absolut hvarken måste eller ens kan tänkas, och för det andra, att det ligger i den logiska kopulans begrepp att sammanbinda tvenne. Den fenomenologiska regressen till väsendet har att observera, att principium identitatis icke fordrar annat eller mer än identitet med sig själf. Det kan icke bestridas, att den första grundsatsens jag enligt Fichte verkligen utesluter identitetsrelation. Om Fichte bestämmer väsendet såsom i sig återgående verksamhet, betyder detta blott, att verksamheten icke går på ett objekt. »Die Thathandlung des Ich, indem es sein eigenes Seyn setzt, geht gar nicht auf ein Object, sondern sie geht in sich selbst zurück»[1]. Om Fichte bestämmer väsendet såsom försigvarande, betyder detta självständighet eller vara för sig *själf*, men icke identitetsrelation eller vara *för* sig själf. Att åtminstone Burman är af denna åsikt, ses af följande uttalande i »Die Transscendentalphil. Fichte's und Schelling's»: »nach der 'Grundlage' [bezieht sich] die centrifugale Richtung auf das Sein (die Realität), die centripetale auf *Selbständigkeit (Fürsichsein)*[2]. I öfverensstämmelse härmed finnas en mängd uttalanden af Fichte i den riktningen, att satsen A = A är inadekvat för det tetiska jaget och att detta jag såsom fullständigt bestämdt genom sig själft är ogripbart

[1] Fichte, a. st. s. 134.

[2] Burman, a. st. s. 206 (kursiveringen af mig).

för det formella tänkandet. Att Fichte någonsin kommit att fordra absolut och enkel identitet hos principen beror antagligen på många samverkande omständigheter. Identiteten af subjekt och objekt måste *med hänsyn till denna motsats* betecknas såsom absolut, och Fichte tyckes genom ett förbiseende gifva denna absoluthet genomgående giltighet. En annan och viktigare synpunkt härvidlag är den, att Fichte förblandar predikat och objekt. Om väsendet är sitt eget predikat, är det enligt Fichte eo ipso objekt för sig själft. Härigenom fattas det objektiva tänkandets ursprungliga tänkande af sig själft i fullkomlig analogi med en verklig tankeakt. På samma sätt uppkommer enligt Fichte genast ett subjekt genom väsenstankens relation till eller bestämmande af sig själf; »ein Ich, dass sich setzt, *als* sich selbst setzend, oder ein *Subject*...»[1], En följd af sammanblandningen mellan predikat och objekt eller mellan logiskt och kunskapsteoretiskt subjekt är att ickejagets sättande grundas på två helt skilda sätt, nämligen än kunskapsteoretiskt i vår omedelbara visshet om något objektivt och nödvändigheten af att antaga en högsta förklaringsgrund för våra medvetandens gående på objekter, än logiskt däruti, att bestämmande är omöjligt utan motsättande. I allmänhet sagdt är Fichte förblindad däraf, att han samtidigt med kategoriernas deduktion à tout prix skall deducera »den ändliga andens mekanism».

[1] Fichte, a. st. s. 218.

Hufvudsumman af detta afsnitt är, att jag, på grund af den transscendentala principens immanens och på grund af den logiska kopulans väsen att förbinda, i motsats mot Fichte fattar väsendet såsom stående i ursprunglig identitetsrelation och därigenom får en duglig utgångspunkt för en immanent deduktion. Skulle man sedan vilja kalla äfven det i relation till sig själft stående väsendet absolut, har detta blott termfrågans betydelse.

Den af mig förfäktade åsikten om en ursprunglig dualitet hos väsendet kommer nära Schellings uppfattning, enligt hvilken »dualismen är all verklighets grundlag». I »Darstellung seines Systems der Philosophie» skiljer Schelling mellan kopulan såsom det absoluta varat (indifferensen) och kopulans relation till sig själf såsom varats form. Han förbiser sålunda liksom Fichte, att kopulan till sitt begrepp är identisk med sig själf. Vidare bestämmer Schelling i dogmatisk anslutning till Fichte den nämnda urdisjunktionen såsom motsats mellan subjektiv och objektiv riktning, mellan tänkande och vara etc., och inför uttryckligen denna motsats för att förklara kunskapen eller medvetandet om objekter. Häremot gäller, att kategorierna skola deduceras icke såsom betingelser för medvetandet om objekter, utan såsom betingelser för detta medvetandes form eller för apperceptionens enhet, sedan denna form eller enhet såsom princip för allmängiltig kunskap visat sig uttrycka väsendet. Det är visserligen

sant, att då den ursprungliga motsatsen måste vara princip för alla motsatser, den äfven måste vara princip för motsatsen subjekt-objekt, men denna motsats kan naturligtvis aldrig deduceras i sin konkretion, utan på sin höjd såsom bragt till begreppsuttryck eller fattad rent begreppsmässigt, och det inses utan vidare utläggning, att den logiska bestämdheten hos objektet måste innehålla mycket annat och mera än begreppet om någonting motsatt. Det är därför oriktigt att börja deduktionen med ett inpressande af motsatsen subjekt-objekt. För öfrigt är det icke motsättning, som är det ursprungligt väsentliga för objektivitet, utan allmängiltig och nödvändig kategorial bestämdhet, ty denna är grund till motsättningen. Man skall därför deducera kategorier, men icke godtyckligt införa i principen en för kunskapsförklaringen lämplig motsats. Saken kan icke upphjälpas med att man säger, att det objektiva tänkandet är grund till begreppet om varat, utan detta tänkande är (för det logiska, deducerande) grund till en i begrepp fattbar bestämdhet hos varat, och denna logiska bestämdhet konstituerar såsom kategori varat, men det är rent tavtologiskt att utan angifvande af denna bestämdhet »deducera» begreppet om varat såsom kategori och rent dogmatiskt att börja deduktionen med att säga, att ur synpunkten af medvetandets möjlighet väsenstanken måste vara grund till begreppet om varat. Schelling har sålunda visser-

ligen rätt däruti, att man skall utgå från en ursprunglig dualitet, men denna tanke har han på grund af sitt slafviska beroende af Fichte icke tillfredsställande utfört.

Då relationen till sig själf af många förkastas, t. ex. af Boström betecknas som en absurditet[1], måste före deduktionen af kategorierna denna relations plats i logiken häfdas. En svårighet är, att i en identitetsrelation, t. ex. A = A, subjektet och predikatet, ehuru identiska, måste vara på något sätt skilda eller äga clika innehåll. Detta är tydligen blott på det sättet möjligt, att subjekts- och predikatsbegreppen trots skillnaden med hänsyn till innehållet ha alldeles samma sfär eller omfång. Om åter detta är möjligt, bör en blick på förhållandet mellan innehåll och omfång bäst kunna visa. Begreppet triangel t. ex. är bestämdt såsom tresidig figur och bestämbart såsom liksidig, oliksidig triangel etc. Till grund för begreppets innehåll ligger sålunda dess bestämdhet, till grund för omfånget dess bestämbarhet. Nu är förhållandet mellan bestämdhet och bestämbarhet det, att bestämdheten är regel för begreppets närmare bestämmande, så att begreppet blott är på vissa genom bestämdheten angifna sätt bestämbart[2].

[1] Boström, Den speculativa philosophen J. J. Borelius, s. 67.

[2] Här kan framställas en anmärkning, som har betydelse för det följande. Vore ett begrepp blott bestämbart och sålunda bestämbart huru som helst, vore det flytande, men därigenom att begreppet i sin bestämdhet har en lag för bestämbarheten, är det just detta bestämda begrepp. Omvändt är begreppets bestämdhet

Det är då tydligt, att två begrepp kunna ha olika innehåll men samma omfång, nämligen om de, trots olika bestämningar, fordra samma vidarebestämmande. Så t. ex. ha, om man nu håller sig till räta linier i planet, begreppet figur med tre sidor och begreppet figur med två räta vinklars vinkelsumma olika innehåll eller äro skilda med hänsyn till sina bestämdheter, men dessa äro dock såsom regler i ofvan angifna bemärkelse identiska och båda begreppen uttömma därför hela omfånget hos begreppet triangel. Det är sålunda ingen motsägelse, att två begrepp med olika innehåll äro identiska genom att hafva samma omfång. Man kunde emellertid draga i tvifvelsmål,

---

specifik eller fullt karaktäriserande därigenom, att bestämbarheten ger densamma karaktären af lag. Bestämdhet och bestämbarhet utgöra sålunda i förening specifik bestämdhet eller individualitet, hvilken senare term jag då bestämmer på samma sätt som Liljekvist (Inledning till psykologien, s. 74) såsom den beskaffenhet, hvarigenom något är just detta och intet annat. Om det individuella fattas på detta sätt och icke såsom hos Boström bestämmes såsom det fullständigt bestämda i motsats mot det generella, upphäfver icke begreppets individualitet, att det såsom abstrakt kan bestämmas eller ingå i annat. Då nu logici (t. ex. Sjöberg och Klingberg, Lärobok i Logik, s. 13) uppföra innehåll och omfång såsom begreppets inre eller absoluta bestämningar, som tillkomma begreppet i och för sig och såsom begrepp, måste den specifika bestämdheten eller individualiteten såsom innebärande förening af de former, bestämdhet och bestämbarhet, som ligga till grund för innehållet och omfånget, utgöra begreppets rena form. På denna form får icke ställas den fordran, att den skall kännetecknа begreppet till skillnad från lägre arter af förnimmande; en bestämning hos begreppet, som begreppet har i relation till något för detsamma yttre, skulle icke kunna tillhöra den rena begreppsformen.

huruvida identitetsrelationen verkligen innebär den för en relation nödvändiga dualiteten. Vikner framhåller med afseende härpå i sin skrift »Om egenskapen», att subjektet A visserligen är identiskt med A, *som* är predikat, men different från A, *försåvidt* eller i det afseendet att det är predikat. Härmed bestrides icke, att A, som är och försåvidt det är identiskt med A, verkligen är identiskt med A, »men försåvidt det är i relationen att *vara identiskt med,* har det en annan ställning och därmed ock andra egenskaper än A, *försåvidt* det är upptaget i relationen att *vara det, med hvilket* A är identiskt». Att vara subjekt är icke att vara predikat[1].

Jag företager nu deduktionen af kategorierna. Det objektiva tänkandet är identiskt med sig självt, är predikat till sig självt eller bestämmer sig självt. Då bestämmande är tänkbart endast såsom begränsande, måste det sig självt bestämmande väsendet begränsa sig mot annat (Fichtes »Gesetz des Sehens»), sålunda vara just detta från annat skilda eller vara specifikt bestämdt. Relationen till sig själf är sålunda omedelbar grund till relation till annat, och väsendet sätter därigenom korrelativiteten detta-annat, hvilken eo ipso upphäfves i den specifika bestämdhetens eller individualitetens begrepp. Motsatsen detta-annat syntetiseras sålunda preliminärt på det sättet, att motsatsleden ingå såsom positivt och negativt

[1] Vikner, a. st. s. 53.

moment i samma begrepp: något är individuellt positive genom att vara just detta och negative genom att vara från allt annat different och discernibelt. Till individualiteten såsom första kategori kan man äfven komma genom den betraktelsen, att väsendet bestämmer sig själft, att det för att kunna bestämma måste vara bestämdt och för att kunna bestämmas måste vara bestämbart, samt att bestämdhet och bestämbarhet tillsammans utgöra individualitet. Upphäfvandet af negationen annat i individualitetens syntetiska begrepp har emellertid en blott yttre karaktär såsom mera ett bortseende från negationen, hvadan uppgiften kvarstår att syntetisera motsatsen detta-annat. Nu tillhör begreppet om annat såsom nödvändigt för väsendets tänkbarhet väsendet själft eller rättare väsendet är grund till begreppet annat likasåväl som till begreppet just detta. Såsom samtidigt med sig själft identiskt och omfattande motsatsen detta-annat är väsendet grund till begreppet relation = enhet såsom innebärande motsats, hvilken definition härmed är stringent bevisad genom immanent deduktion. Man kommer på detta sätt till kategorien relation; något är för att vara ett något individuellt och relativt. Motsatsen detta-annat är emellertid härmed fortfarande icke upphäfd; det gäller då att genom fortgående analys af motsatsen än vidare specificera det syntetiska begreppet. (Att relationen är en specifikation af individualiteten inses

däraf, att relationen utsäger, att det är genom stående i förhållanden, som något får sina egenskaper; såsom Vikner visat, ligger det i egenskapens begrepp dels att vara »förhållandets innehåll såsom bestämning åt förhållandets subjekt» eller »den vinning för sig själf, som saken afvinner sitt förhållande»[1], dels att vara individuellt kännetecknande eller enligt Vikners terminologi »absolut exklusiv», och detta sistnämnda såväl därigenom, att egenskapen hvarken helt eller delvis är egenskap åt något annat än åt sitt enda egenskapssubjekt, som därigenom, att egenskapen i motsats mot förhållandet endast medelbart sammanbinder egenskapssubjektet med något annat.) Fichte skulle på denna punkt i deduktionen anmärka, att detta och annat, ehuru de skola vara motsatta, här sammanfalla, emedan de icke ha någon annan bestämning än den att vara det i relation stående eller det växelbestämda. Detta är alldeles riktigt, men Fichtes deduktion är dock obrukbar dels därför att han icke rör sig med logiska bestämningar, utan talar om delbarhet, oberoende verksamhet etc., dels och hufvudsakligen därför, att han identifierar den ena leden i motsatsen med något slags subjektivitet och den andra med något slags objektivitet och genom sitt intresse att vindicera subjektivitetens prevalens kommer till olika syntetiska begrepp, allteftersom hans betraktelse af motsatsen utgår från den ena eller den andra

[1] Vikner, a. st. s. 65.

polen. Här måste därför deduktionen återigen öfvergifva den af Fichte anvisade vägen. Detta och annat utgöra samma väsenstanke på samma gång som de äro motsatta. Detta är detta och detta är annat. Denna motsägelses upplösning är tänkbar endast på det sättet, att åt detta tillskrifves en prioritet i förhållandet, att man inför en ordning mellan detta och annat. Det torde vara onödigt att spilla ord på, att denna ordning måste vara både en objektiv ordning och en ordning i tänkandet. Den objektiva ordningen i tänkandet är den logiska konsekvensen; den ifrågavarande motsägelsen upphäfves genom att detta tänkes såsom grund till annat. Det varandes relationer bestå sålunda i förhållanden mellan grunder och följder, och kategorien relation är härmed specificerad till kategorien grundföljdförhållande eller, som jag nedan kallar den, rationalitet. Fortfarande är emellertid motsatsen detta-annat icke upphäfd, ty det nyss framställda resonnemanget om detta kan med lika rätt användas på annat, hvarigenom man kommer till att annat är grund till detta. Upphäfvandet af denna motsägelse åter, att detta är grund till annat och annat är grund till detta, hvilket är en motsägelse i följd af rationalitetens karaktär af objektiv ordning, förutsätter att detta är grund till ett annat annat än det annat, som är grund till detta, och vice versa. Härigenom är den ytterst viktiga satsen bevisad, att hvarje led i en motsats själf

innehåller motsatsen. Då emellertid denna sats måste gälla om motsatsen öfverhufvud och sålunda äfven om densamma i den modifierade form, som den får såsom innehållen i hvardera motsatsleden, o. s. v. in infinitum, så framgår, att härmed deducerats ur väsendet begreppet om en oändlig mångfald eller närmare bestämdt, eftersom detta begrepp måste utgöra en specifikation af i deduktionen föregående syntetiska begrepp, begreppet om en oändlig mångfald, där hvarje mångfaldsmoment är specifikt bestämdt genom relation eller rationalitet till andra momenter och vidare på grund af principium identitatis indiscernibilium alla dessa momenter falla utom hvartannat, hvilket begrepp utan vidare inses ligga till grund för åskådningsformerna. Deduktionen har sålunda nu gått för långt, i det att den icke längre gifver några förståndsbegrepp; begreppet rationalitet är den i deduktionens logiska ordning sista kategorien. Då jag ofvan med Kant bestämde kategorien såsom stamsyntes, bör i enlighet härmed detta modifieras så, att kategorierna äro de syntetiska begrepp, som i den immanenta deduktionen ligga mellan principen, det med sig själft identiska objektiva tänkandet, och det till grund för åskådningsformerna liggande begreppet om en genom individualitets- och rationalitetskategorierna syntetiserad, oändlig, af utom hvartannat varande momenter bestående, d. v. s. sinnlig mångfald.

En jämförelse med den kantiska kategoriläran

belyser i hög grad riktigheten af den ofvan framställda åsikten. Kant har i första upplagan af kritiken börjat sin transscendentala deduktion med en psykologisk utredning af de empiriska kunskapssynteserna, hvilken utredning vunnit allmänt erkännande. Kants ursprungliga mening härmed torde ha varit att sedan uppvisa de till grund för de empiriska liggande transscendentala synteserna. Då emellertid Kant icke kunde finna någon motsvarighet mellan de empiriska synteserna å ena sidan och sin kategoritafla å den andra, strök han i andra upplagan det ifrågavarande förberedande psykologiska partiet. Den nämnda motsvarigheten, som Kant sökte och aldrig fann, blir vid min kategoriuppfattning slående. Den självmedvetandets identitet med sig själft som Kant uppför såsom högsta kunskapsbetingelse, är enligt mig väsendets urform. Recognitionens syntes motsvarar individualitetens kategori; förutsättningen för någots igenkännande, recognition, är detta någots specifika bestämdhet, hvilket begrepp dessutom uttrycker den rena begreppsformen i fullkomlig analogi med att Kant framställer recognitionssyntesen såsom en syntes i begreppet. Reproduktionens transscendentala betingelse är produktionen, reproduktionssyntesens den produktiva inbillningskraften. Kant har uppställt denna inbillningskraft såsom föreningslänk mellan sinnlighet och förstånd. Men uppställer man såsom Kant i detta fall transscendentala förmågor

utan angifvande af deras logiska uttryck, vinner man blott nya namn, men icke nya insikter. Jag håller nu före, att den af Schelling påpekade tanken om alla motsatsers ursprungliga ingående i hvarandra, hvilken tanke såsom ofvan framställts förknippar det rena förståndsbegreppet rationalitet med det rena sinnliga begreppet oändlig mångfald, uttrycker den transscendentala inbillningskraftens formalväsen och ligger till grund för reproduktionens syntes i inbillningen. Slutligen motsvaras apprehensionens syntes i åskådningen af den rena sinnliga mångfalden.

För en fortsättning af jämförelsen mellan den kantiska och den ofvan framställda kategoriläran förtjänar till en början betonas, att alla kategorier äro objektiva principer eller konstituera verklighet och såtillvida äro verklighetskategorier. Ur dessa böra de kvantitativa och kvalitativa bestämningarna kunna härledas. Individualiteten och rationaliteten motsvaras hos Kant tämligen noga af resp. kvalitetskategorien realitet och modalitetskategorien existens (»Dasein»), mellan hvilka man torde böra skilja så, att den förra betecknar identiten med sig själf, hvad Fichte skulle kalla egenskapen att vara satt genom det rena jaget, och den senare innebär egenskapen att enligt relationskategorierna passa in i den möjliga erfarenheten.

Genom min kategoriuppfattning möjliggöres en enhetlig vy af förhållandet mellan kategorierna

och naturlagarna. Kants kategorilära uppfyller icke ens den billiga fordran, att alla kategorierna böra ingå i hvarje naturlag, d. v. s. att de samtliga böra kunna uppvisas i hvarje af dem konstitueradt verklighetsmoment. Naturlagarna innebära bestämmanden inom substans- och kausallagarnas ram af objekternas egenskaper och de objektiva processernas former. Individualiteten och rationaliteten såsom använda på objektet med hänsyn till dess rumlighet utgöra substantialitet: tinget är individuellt och grund till föreställningen om detsamma. Kategorierna såsom använda på objektet med hänsyn till dess tidlighet, d. v. s. såsom använda på processen, utgöra kausalitet: i skeendet föregås och betingas just detta moment af ett annat likaledes specifikt bestämdt moment. Att tinget såsom substans är grund till alla sina accidenser och icke blott till den såsom accidens fattade föreställningen om detsamma, ligger, såsom Kant[1] och Sahlin[2] bland andra visat, implicite i kausallagen.

Substans- och kausallagarnas allmängiltighet för erfarenheten bör enligt min åsikt bevisas genom den metoden, att man först genom psykologisk analys utforskar kriterierna på empirisk realitet. Nu äro »verklighetskoefficienterna», såsom den moderna psykologien allmänt erkänner, sammanhang (kausalitet) och motstånd (substan-

[1] Kant, Kr. d. r. Vn. s. 249—251.

[2] Sahlin, Om det inre och det yttre, s. 27—28.

tialitet). För att något vid verklighetspröfning skall fattas såsom verkligt fordras ett dubbelt inskränkande af subjektets frihet, dels ett teoretiskt tvång bestående i tingens objektiva sammanhang enligt kausallagen i motsats mot uppmärksamhetens fria riktning och det tillfälliga apprehenderandet, dels ett praktiskt tvång bestående i objektets betingande af föreställningen enligt substanslagen i motsats mot subjektets fria konstruktion såsom grund för illusioner. De lagar, enligt hvilka det verkliga psykologiskt igenkännes till skillnad från det illusoriska och sålunda har sin karaktär af verklighet, äro naturligtvis konstitutiva och alltså nödvändiga bestämningar hos verkligheten.

Man ledes genom den ofvan framlagda kategoriuppfattningen till den psykologiska observationen, att individualiteten ligger till grund för verklighetsuppfattning och rationaliteten för verklighetspröfning. Tinget är, såvida man icke har något skäl att tvifla på dess realitet, verkligt redan därigenom, att det är bestämdt skildt från alla andra ting. Men blir det fråga om att pröfva tinget med afseende på dess realitet, medtages rationaliteten vid undersökningen, huruvida tinget sammanhänger med andra ting enligt kausallagen och med föreställningarna enligt substanslagen. För den blotta verklighetsuppfattningen reduceras sålunda kausaliteten till regelbunden succession och substantialiteten till tingets individualitet.

Såväl en iakttagelse af denna omständighet som den betraktelsen, att kategorierna måste kunna uppvisas hos rummet och tiden såsom verkliga formella åskådningar, torde utgöra grundvalen för Kants lära om den transscendentala skematismen, ehuruväl Kant själf inför denna lära endast på grund af den senare betraktelsen, och detta då som bekant under den formen, att kategoriernas användning på fenomenen förutsätter förmedling genom aprioriska tidsbestämningar. Det är svårt att se, hvilka andra begrepp än individualitet och rationalitet skulle kunna uppvisas i användning på de rena åskådningsformerna. Hvarje särskildt rum och hvarje särskild tid, sålunda äfven hvarje särskild punkt i rum och tid är specifikt bestämd, så att alla punkter i rummet ligga bredvid och alla punkter i tiden falla efter hvarandra med absolut likformighet utan möjlighet af omkastning. Individualitetskategoriens användning på de rena åskådningsformerna konstituerar sålunda dessas bestämdt regelbundna struktur och ligger därigenom till grund för begreppet kvantitet och för de matematiska satsernas allmängiltighet och nödvändighet. Rationalitetens användning på det rena rummet och den rena tiden består däruti, att hvarje punkts läge bestämmes genom de kringliggande punkternas lägen.

Individualiteten är såsom ofvan visats begreppets form och rationaliteten är slutledningens

form inom det logiska (analytiska) tänkandet. Med min åsikt sammanhänger alltså, att om man ställer sig på den kantiska ståndpunkten och upptager kategorierna ur tänkandet genom induktion och utan att deducera dem ur en högsta princip, det är begreppets och slutledningens former man måste upptaga. Kant skulle knappast kunna beteckna den rena slutledningsformen rationalitet såsom syntes, enär enligt hans terminologi satsen »nota notæ est nota ipsius rei» skulle vara en analytisk sats. Men man har att fasthålla, att det analytiska tänkandet självt förutsätter synteser, emedan endast det förknippade kan upplösas, och att en syntes förblir en syntes, om än förknippningen sker genom identitet. Ett absolut analytiskt tänkande vore absolut obestämdt, d. v. s. ett rent intet. Min ståndpunkt kan i enlighet härmed uttryckas så, att Kant har orätt i att vid kategoriernas härledande utgå från de synteser, som erfarenhetsomdömena innebära, och att han i stället bort utgå från dem, som det analytiska tänkandet självt innebär och förutsätter, sålunda från de rent logiska synteser, hvilkas tillvaro han tyckes ha alldeles förbisett. Man kan mot denna min ståndpunkt göra den anmärkningen, att då såsom Kant framhållit all kunskap består i omdömen, hvarje metafysisk deduktion af kategorierna måste utgå från omdömets och icke t. ex. från begreppets form. Nu är förhållandet mellan begreppet och omdömet det, att ur psykologisk synpunkt be-

greppet förutsätter omdömet, därför att begreppet är en ur omdömen (och slutledningar) uppkommen och fixerad tankeprodukt, ur logisk synpunkt omdömet förutsätter begreppet, därför att omdömet innebär förknippning af begrepp, samt ur kunskapsteoretisk synpunkt begreppet förutsätter omdömet, därför att, då all kunskap består i omdömen, begreppet har kunskapsteoretisk betydelse blott såsom predikat i möjliga omdömen. Vill man göra gällande, att den kunskapsteoretiska synpunkten här är den enda för saken anpassade och att man därför måste utgå från omdömet, kan till en början svaras, att då enligt den psykologiska synpunkten begreppet är utdestilleradt ur omdömen, man alltid kan misstänka, att den rena begreppsformen innehåller omdömesformernas quinta essentia. Ett mera afgörande försvar för min teori ligger däruti, att om man utför försöket med att utgå från omdömet och då naturligtvis i öfverensstämmelse med min ståndpunkt från det analytiska omdömet, resultatet blir alldeles detsamma som vid ett utgående från begreppets och slutledningens rena former. Det analytiska omdömets typer äro A = A och A icke = icke-A. Då nu, eftersom det ligger i kopulans begrepp att nödvändigt förknippa tvenne, det analytiska omdömets positiva form hänvisar på det med sig själft identiska objektiva tänkandet, och vidare, eftersom negationen i det negativa omdömet tillhör kopulan, det analytiska omdömets negativa form hänvisar

på ett ursprungligt antitetiserande eller sättande af annat i det objektiva tänkandet, så framgår tydligt häraf, att det analytiska omdömet visar väsendets identitet med sig självt gentemot sig självt såsom annat. Men nu är det, som såsom med sig självt identiskt står gentemot annat, just det bestämda från annat skilda, d. v. s. det specifikt bestämda. »Das (logische) Denken setzt sich als bestimmten Gedanken, indem es einen anderen Gedanken von sich unterscheidet und sich gegen ihn auf eine identische (nothwendige) Weise verhält. Dieses Verhalten ist die Bestimmtheit des Begriffs; der unterschiedene Begriff ist Grund dieser Bestimmtheit. Das Denken kann nicht entstehen, denn es ist selbstthätig; der Unterschied kann nicht von aussen in das Denken eintreten, sondern muss durch das Denken gesetzt sein, wenn er da ist. Es giebt demnach ein ursprüngliches antithetisches Verfahren des Denkens, wodurch es sich unterscheidet (urtheilt)»[1]. Sedan man på grund af denna logiska betraktelse kommit till individualitetens kategori, deduceras rationaliteten på samma sätt som i den immanenta deduktionen ofvan.

Det fullkomligt afgörande beviset för riktigheten af min metod att deducera kategorierna på den kantiska ståndpunkten ligger emellertid i att man endast därigenom kommer till de ursprungligaste synteserna, de verkliga stambegrep-

[1] Burman, Die Transscendentalphil. Fichtes und Schellings, s. 59.

pen. Man kunde här invända, att då Kant torde anse tinget såsom specifikt bestämdt eller individuellt genom dess kvantitets-, kvalitets- och relationsbestämdhet, individualiteten från hans ståndpunkt just tillhör de härledda begreppen eller predikabilierna (kraft, förändring m. fl.). Häraf får emellertid icke utan vidare den slutsatsen dragas, att individualitetssyntesen icke är en särskild, ursprunglig förståndsakt, lika litet som den tredje kategorien i hvarje klass i den kantiska kategoritaflan enligt Kant får uppföras bland predikabilierna, fastän den består af eller kan betraktas såsom en förbindelse af den första och den andra kategorien i samma klass. För öfrigt finnes ett mycket starkt skäl för individualitetens ursprunglighet i den genomskinliga enkelhet och enhetlighet, hvarmed den åsikten låter sig genomföras, att den ligger till grund för såväl relation som kvantitet och kvalitet; för relationen på sätt som visats i den ofvanstående immanenta deduktionen (substantialitet och kausalitet äro hvarken ursprungliga eller härledda rena förståndsbegrepp, utan implicera såsom högsta naturlagar sinnliga bestämningar), för kvantiteten genom användningen på de rena åskådningsformerna samt för kvaliteten på det sättet, att kategorierna såsom objektiva principer kunna betraktas såsom ett realt genus i världen, som är specificerbart till ytterst den kvalitativt bestämda objektiva verkligheten. Genom denna uppfattning undvikas följande svårig-

heter hos Kant med afseende på kvaliteten: 1) man undviker den dubbla, den kvantitativa och den kvalitativa, aspekten af den kategorialt tänkta successiva syntesen; 2) man undviker svårigheten af att uppvisa motsvarigheten mellan den kvalitet, som är en traditionell beteckning inom logiken, och verklighetens kvalitativa bestämdhet; 3) man undviker den svårigheten, att denna bestämdhet enligt Kants transscendentala skematism borde vara på något sätt åskådbar såsom öfvergång från fylld till tom tid eller tvärtom. Däremot innebär visserligen kvaliteten i kraft af sin aprioriska bestämning intensitet ett *tänkt* gradförhållande, men detta ligger tydligen i graden af fortgången af kategoriernas specifikation. Om förmågan att lösa svårigheter eller motsägelser hos Kant utgör ett indirekt kriterium på riktigheten af min teori och särskildt af min åsikt om individualitetssyntesens ursprunglighet, må den ofvan lämnade deduktionen af kategorierna anses vara det direkta beviset. För öfrigt kan man lägga märke till, att då man frågar efter, hurudant begreppet är såsom begrepp eller hvilken den rena begreppsformen är, redan för denna fråga den i svaret uttryckta formen förutsättes. Individualiteten är sålunda icke blott begreppets rena form, utan är tillika såsom för all fråga efter form förutsatt form, d. v. s. såsom formens egen form den allmännaste formen öfverhufvud.